

Fister Mária Magdolna

Makrától Jeruzsálemig

2017. tavaszi napfordulója ünnepére meghívást kaptam a „Végekről”, Barkó Béla barátunktól a somogyvári Szentescica forrásnál tartandó ünnepségre. Kérte, beszéljek Koppányról egy rövid előadás keretében. Mivel én Koppánnyal mindig csak mások kutatásai nyomán foglalkoztam, de visszautasítani sem szerettem volna a felkérést, megegyeztünk, hogy Koppány somogyi néphagyományairól fogok beszélni. Könnyű dolgom lesz, gondoltam, mert Karádon nőttem fel, ahol Koppánynak — illetve, ahogyan itt nevezik: Kupának vára is volt, a néphagyomány szerint. Elég összeszednem még pár községet a megyéből, és olyan történeteket mondok el, amelyek nincsenek benne a köztudatban. Szerettem volna beszélni Török-koppányról, Nagycsepelyről, Kötcséről, a Nezde és a Csillagó hegyekről, Babócsáról és Berzenéről, Kerekiről, az elfelejtett Kupafalváról és Koppánymegyerről, és még sorolhatnám.

Mivel abból indultam ki, amit már amúgy is tudok, nevezetesen Karádról, azért elkezdtem kutakodni tudományosabb megközelítések felé. Magam sem gondoltam volna, hova is jutok. Ahogy a címben is megfogalmaztam: eljutottam Makrától¹ Jeruzsálemig.

Karád ősidők óta lakott település, régészeti leleteiből következtetve mindig is az volt. De, ahogyan az egész megye, úgy Karád is egy „kőtelen”² település. Ha valahol nyomát találjuk mégis a kőnek, azt valahonnét úgy hozták ide, és abból valaha valami épült, aminek aztán már csak a nyomait találjuk a nem új keletű újrahasznosítás jegyében.

Gyerekkoromban gyöngyvirágozni a Kupa (Guba) várhoz jártunk. Nem volt ott vár, csak pár kő. A néphagyomány szerint: „...az öregektől hallottam többször, hogy Kupa vezér, vagy ahogyan írásosan mondták Koppány³ legerősebb harci ál-

lása a Karád melletti kupavári domb tetején volt, ahonnan a balatoni térséget szem előtt tarthatta. A harcosok és hozzátartozóik a Karád nevű alvezérről elnevezett faluban laktak. A kupavári domb oldalában egy alagút bejárata volt, és amikor a királyi csapatok körülvették az erődöt, Kupa azon az alagúton menekült el katonáival.”⁴ Emlékszem, titkos izgalommal beszélünk mindig arról, hogy kiássuk az alagutat, megtaláljuk a (szerintünk) ott elásott kincseket...

Magáról, a várról a mondán túl tudjuk, hogy felvetődött annak a ténye, miszerint középkori kolostor is lehetett itt, ami a török időkben elpusztult. Területén az 1880-as években gyertyatartót és kardokat találtak egy pincyszerű lyukban.

Ismerünk feljegyzéseket Makráról⁵, ahol a vár állt⁶. Viszont Makra nem azonosítható be jelenleg sem anélkül, miszerint a fennmaradt hagyomány alapján ki ne jelentenénk, ott bizony valamikor vár állt.

1108. körül Álmos herceg a dömösi prépostságnak szőlőbirtokot adományozott a Somogy megyében található makrai várnál. Ez egy tény. Történészek a beazonosításnál eljutnak addig, hogy a birtok jelenleg a Karád határában álló Makrai hegy lehetett, mert az adományban szerepel Csepely⁷ falu is, amely Karád mellett fekszik, de a vár nem értelmezhető, makrai vár nincs. Ilyen nevű vár se Somogyban, sem Magyarországon nem

⁴ Magyar Kálmán régész feljegyzése (Magyar Bakay Kornél ősellensége)

⁵ Makra, FánCSI, Vaskóhegy, Kenézhegy, Újhegy, Csiszár stb. Karáddhoz tartozó szőlőhegyek, erdők, rétek, szántók, berkek.

⁶ A Hosszú-kopasz hegy DNY-i lejtőjén lefelé ott a Kupavári völgy. Északi irányban Csepely felé nyílik, nyílását védi a száraz szelektől a teleki és szemesi halomcsoport. A völgy még nyár derekán is hűs, párás, az út két szélén bükk-erdő. Botanikai Közlemények

⁷ Csepel, Csepely, Sebhely szintén Kupa birtoka, középkori kolostorral. Mellette Kötcese, Köccse, Költség falu, amely név szerint Koppány több kötséges utazásokat tett

¹ Makra: jelenleg Karád községhez tartozó szőlőhegy.

² Csánky

³ Egyes források szerint Kupa vezér török származású volt, nem volt köze Koppányhoz, Somogy urához.

volt. Gyórfy Esetleg Somogyvárral⁸ azonosítja, amely kb. 17 km távolságra fekszik onnét.

Makrától eljutottunk tehát Dömösig, ahonnét Jeruzsálem még nagyon messze van. Kb. 85-90 évre.

1193-ból maradt fenn III. Béla király megerősítő adománylevele, miszerint a makrai várnál levő szőlőket, berkeket⁹, földeket a jeruzsálemi Szent Theodosius görög monostornak adományozza. Ezt erősíti meg III. Honorius pápa 1218. január 29-én kelt bullája, ami a laberrai Szent Theodosius coenobiarcháról nevezett jeruzsálemi bazilita monostor, ill. lavra javainak összeírása. Ebben a 16. tétel Makra¹⁰.

Az első Szávaszentdemeter, amelyben VI. Kelemen pápa 1344-ben kiadott bullájában megemlíti, hogy monostorában alapítása óta görögök, magyarok és szlávok éltek egymástól elkülönítve. Ez a tény azért érdekes, mert más források szerint „Palesztínában, nevezet szerint Szent Theodosius monostorában három szentegyházak valának, mellyekben az istentisztelet különbféle nyelveken tartatott, elkezdődött a szent mise is, de az evangyelion felolvasása után mind nyájan összegyűltek a Görögök szentegyházában, hogy a szent írás felolvasására a prédikáció következék. ...A prédikáció alatt nyitva állott a szentegyház mindenkinek, még a hitetleneknek is.”¹¹

A Szent Theodosius lavra a középkori Jeruzsálem legnagyobb egyházi intézményeinek egyike. Szent Theodosius alapította 460 k. Jeruzsálemtől 7 km-re, DK-re, azon a helyen, ahol a legenda szerint a napkeleti bölcsek megpihentek, és ahol Theodosius egy ideig remeteéletet élt. Utóda a monostort bővítette, és a remetebarláng fölé felépítette a nagy Theotokos templomot. A szaracénok többször feldúlták, ennek ellenére a kereszties hadjáratok idején a zarándokok egyik célpontja maradt. 1106-1107-ben felkereste az orosz Dániel igumen is, aki útleírásában a monostornak csupán

falait és a mágusbarlang kriptáját említi. A XV. században a kolostort a baziliták elhagyták, romjait az arabok Der: Dösi-nek nevezik¹². (A kolostor ma is áll, a Hamasz által őrzött területen.)

III. Bélát anyja, Eufrozina révén szoros kapcsolatok fűzték Jeruzsálemhez. Eufrozina Misztiszlár kijevei nagyfejedelem lánya, II. Géza felesége, aki férje halála után beleavatkozott fiai trónviszályába. III. Istvánt sikerült trónra segítenie, majd ennek halála után fiatalabb fiát, Gézát támogatta az idősebb (III.) Bélával szemben. Emiatt Béla Barancs várába záratta, majd Görögországba száműzte. További sorsáról három forrásból tudunk. Az egyik, lányának, Erzsébet cseh hercegnének egy 1186-ban kelt oklevele. Ebben egy csehországi egyházat és birtokot adományozott a keresztiesek jeruzsálemi rendházának, amelyben anyja szerzetesi ruhát öltött. A másik egy a Szt. Theodosius monostorból származó legenda, miszerint 1173-ban a jeruzsálemi Szent Száva kolostorban meghalt, és a monostorhoz tartozó Theotokos templomban temették el. Sírhelye később üresen állt, mert a hagyomány szerint visszavitték szülőföldjére. Ennek ellentmond V. István 1272-ben kelt oklevele, melyben említést tesz arról, hogy meglátogatta a székesfehérvári keresztiesek egyházát, amelyben III. Béla anyja, Eufrozina van eltemetve. Ami tény, Eufrozina Jeruzsálemben szerzetesnő lett és a monostorban temették el.

Kupa herceg Guba-varából, Makrából eljutottunk tehát Jeruzsálembe.

A történetnek azonban még nincs vége. Pár évvel ezelőtt Sean Kingsley oxfordi kutató arról írt¹³, hogy a jeruzsálemi Templom kincseit nagy valószínűség szerint a „Szentek Városa”-ként is ismert, Szent Theodosius monostor közelében rejtették el...

⁸ A falvakat egymásmellettiségében ne a jelenlegi úthálózatuk alapján azonosítsuk, mert tévutakra visznek, mások lesznek a távolságok, a szomszédságok. Karád és Nagycsepely pl. a makrai erdőn keresztül földúton közel van, jól megközelíthető, de közúton Karád-Visz-Őszöd-Szólád-Kötse-Nacsepely távolság kb. 30 km, és még több volt az autópálya és a 67-es gyorsforgalmi út megépítése előtt.

⁹ közel a Balaton!

¹⁰ Gyórfy közlése

¹¹ Fleury

¹² Gyórfy

¹³ http://hetek.hu/hit_es_ertekek/200610/szent_kincsek_nyomaban